

VIRÁG TÜNDE

Területi hátrány és etnicitás, a szegregáció új formája a gettósodó térség

Előadásomban arra próbálok választ adni, hogy milyen egyenlőtlenségek alakultak ki a szocializmus utolsó évtizedeiben egy hátrányos helyzetű, aprófalvas kistérség települései között, és e településeken belül, illetve hogyan változott meg mindez a nyolcvanas évek végétől kezdődő gazdasági-társadalmi átalakulás hatására.

Az Encsi kistérség etnikai és szociális összetételének teljes körű adatain, és az ezzel megegyező módszerrel készült, ezért összehasonlításra alkalmas történeti elemzések segítségével bemutattam azt, hogy a hatvanas évektől a kistérségben elhelyezkedő különböző település típusokban hogyan változott a cigány családok településen belüli térbeni elhelyezkedése.

A nyolcvanas évek közepéig a történetileg vizsgált két település eltérő módon alakult, attól függően, hogy a településen lakók többsége az iparban tudott munkát vállalni, vagy helyben, a mezőgazdaságban dolgozott. Azokon a településeken, ahol a cigány apák már a hatvanas években az iparba jártak dolgozni, és munkahelyüket hosszú távon fenn tudták tartani, településen belüli térbeni elhelyezkedésük is változott: sokan közülük a nem cigány családokkal közös utcákban építkeztek, vagy vásároltak házat. Azokon a településeken, ahol a cigány családok többsége továbbra is helyben, a mezőgazdaságban volt foglalkoztatva, és az ipari munkavállalás lehetősége számukra már csak akkor nyílt meg, amikor az már nem jelentett mobilitási lehetőséget, tovább lépést, térbeni elhelyezkedésük sem változott az évtizedek során. Nem tudtak elköltözni a falvak legszegényebb részeiből, vagy azokból az aprófalvakból, ahonnan már mindenki más elköltözött, így ezek a települések, településrészek a nyolcvanas évek végére gettósodtak.

Ezek a települések a nyolcvanas évek közepén kezdődő gazdasági válsággal, a borsodi iparvidék teljes összeomlásával, a tsz-ek privatizálásával egy irányba kezdtek változni. A kilencvenes évek elejétől minden településen ugyanazok a folyamatok játszódtak le: drasztikus mértékben csökkent a foglalkoztatottság, a szelektív elvándorlás megindulásával, vagy folytatódásával párhuzamosan a térségbe szegény, kvalifikálatlan, többségében cigány népesség költözött. A minimális foglalkoztatottság és a népességcserén alapuló demográfiai változások eredményeképpen nemcsak újabb és újabb gettósodott települések alakultak ki a

térségben, hanem a helyi társadalmak szerkezete változott meg. Minden településen a népesség kisebb vagy nagyobb része, vagy szinte teljes egésze a társadalmon kívül, azaz a munkaerőpiacról, a mobilitás lehetőségét biztosító iskoláztatásból kirekesztve él. Ezzel a szociális, etnikai és térbeni hátrányoknak egy olyan erős kombinációja jött létre, ami lehetetlenné tesz mindenfajta kitörést. A térbeni hátrányok különösen súlyos változata, amely nemcsak a gettósodó aprófalvakat, hanem a közelben levő nagyobb településeket is hátrányosan érinti. A teljes körű adatfelvétel alapján bemutattam azt, hogy ez nemcsak a térség aprófalvaira, hanem a nagyobb lélekszámú, kedvezőbb forgalmi helyzetű településekre és a volt alsó fokú központokra is jellemző tendencia. A térségben található települések többsége egyre inkább összefüggő területet alkot. Így a vizsgált térségben lakók nem egyszerűen a lakóhelyükön belül élnek szegregált körülmények között, hanem az egész település, sőt a gettósodó települések által dominált egész mikrorégió van elszigetelve a többségi társadalomtól. Ezzel a területi szegregációnak egy, Magyarország eddigi történetében teljesen új formája jelent meg: a gettósodó térség.

E gettósodó térség nemcsak az Encsi kistérségre, hanem nagyobb területre, a Cserehátként ismert földrajzi egységre jellemző. Ugyanakkor a hasonlóan határ menti és aprófalvas területen, a baranyai Sellyei kistérségben, ahol – hasonlóan az Encsi kistérséghez – a cigány gyerekek erősen felülreprezentáltak az általános iskolás népességben belül, bár a gettósodás továbbra is csak az aprófalvakra jellemző, de ezen aprófalvak már összefüggő területeket kezdenek alkotni a térségen belül.

Összefoglalva elmondható, hogy az ország hátrányos helyzetű, aprófalvas területei között már van olyan, ahol az etnikai homogenizáció már nem értelmezhető a településen belüli szegregáció kategóriáival, a gettósodott települések összefüggő területet, gettósodott térséget alkotnak.